

بررسی علل و انگیزه‌های تحصیل در رشته‌های فنی و حرفه‌ای در ایران، مطالعه موردی: آموزشکده فنی - حرفه‌ای آیت‌الله حسن‌زاده آملی

Investigation of the Causes and Motivation of Study in Vocational-Technical Courses in Iran: A Case Study

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۴/۰۹/۲۵

تاریخ دریافت مقاله: ۹۴/۰۴/۱۲

Javad Hatami
Reza Hassanzadeh

جواد حاتمی*

رضا حسن‌زاده**

Abstract: Together with the arrival of the information age and knowledge economy, still industrial infrastructure and related capabilities and skills for different communities is important. To achieve this objective, the strengthening and development of professional training seem necessary. This paper aimed to study the causes and motives for attending technical college and professional employing descriptive research design. The population was students of the Ayatollah Hassanzadeh Amoli Vocational-Technical Training Institute which of them a sample of 148 students have been selected using single stage clustering methodology. Data collected by questionnaire. Results showed that from the view point of students, potential employment, short-term training and technical school, society attitude have the less impact on students' enrollment. In contrast, the effect of factors such as the possibility of higher education, income, employment opportunities and families' encouragement was high. Based on demographic and contextual variables, there was significant difference among students' attitudes on seven studied factors.

Keywords: Educational motivation, Vocational technical schools, Causes, Impacting factors

چکیده: با وجود ورود به عصر اطلاعاتی و اقتصاد دانش، زیرساخت‌های صنعتی و مهارت‌های مرتبط با آن برای جوامع از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. برای رسیدن به این هدف، توسعه آموزش‌های فنی حرفه‌ای ضروری به نظر می‌رسد. تحقیق حاضر با روش توصیفی به بررسی علل و انگیزه‌های تحصیل در رشته‌های فنی حرفه‌ای در ایران پرداخته است. جامعه آماری دانشجویان آموزشکده فنی - حرفه‌ای آیت‌الله حسن‌زاده آملی به تعداد ۱۴۸ نفر است. با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تک مرحله‌ای رشته‌های (ساخت و تولید قالب‌سازی، مکانیک خودرو و الکترونیک) به عنوان نمونه آماری انتخاب شد و با پرسشنامه داده‌ها گردآوری شد. یافته‌ها نشان داد از دیدگاه دانشجویان؛ قابلیت اشتغال‌زایی، کوتاه‌مدت بودن دوره‌ها و نگرش جامعه نسبت به آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای تأثیر کمتر و در مقابل امکان تحصیل در مقاطع بالاتر، درآمدزایی، فرصت‌های شغلی و تشویق خانواده‌ها تأثیر بیشتری برای ورود به این آموزشکده‌ها داشته است. بر اساس متغیرهای زمینه‌ای و رشته تحصیلی بین دیدگاه پاسخ‌دهندگان در خصوص عوامل هفت‌گانه به جز شغل مادر، تفاوت معنی‌داری مشاهده شد.

واژگان کلیدی: انگیزه تحصیل، آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای، عوامل مؤثر.

* دانشیار دانشگاه تربیت مدرس (نویسنده مسئول: j.hatami@modares.ac.ir)

** کارشناس ارشد مدیریت آموزشی

مقدمه

آموزش‌های فنی و حرفه‌ای انجام فعالیت‌هایی است که می‌تواند فرد را برای احراز شغل، حرفه و کسب و کار آماده کند یا کارایی و توانایی وی را در انجام آن افزایش دهد. این آموزش‌ها کسب مهارت‌ها را در راستای فناوری علوم وابسته به همراه دانش‌های خاص مربوط به شغل و در بخش‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ارائه می‌دهد. سابقه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در کشورمان عمری بیش از یک سده دارد اما تشکیل آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و به نوعی پایه‌های فعالیت سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای به «آیین‌نامه کارآموزی و افزایش مهارت» مصوب ۲۷ دی ماه ۱۳۳۹ شورای عالی کار برمی‌گردد. پس از انقلاب اسلامی، سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور وابسته به وزارت کار و امور اجتماعی از ادغام سه نهاد آموزشی در سال ۱۳۵۹ و به منظور ارائه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای تشکیل شد. بر اساس بیش از ۱۰ قانون موضوعه و ماده صد و پنجاه و یک قانون برنامه سوم و تنفیذ آن در برنامه چهارم، این سازمان متولی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای کوتاه‌مدت بوده و مسئول کمیته تخصصی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای غیررسمی با عضویت ۱۶ وزارتخانه و سازمان است و فعالیت‌های آموزشی خود را در دو بخش دولتی و غیردولتی اجرا می‌کند (کمالی، ۱۳۸۰). در حال حاضر حدود ۲۰۰ آموزش‌کننده فنی و حرفه‌ای در ایران فعالیت دارند (<http://www.portal1.teg-eaedu.ir/tabid/4111/Default.aspx>).

در غرب نیز در اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم، آموزش فنی و حرفه‌ای در میانه بحث‌ها و مجادله‌ها درباره ماهیت آموزش حرفه‌ای در آموزش عمومی متولد شد و توافقی عمومی درباره اهمیت تأسیس آموزش حرفه‌ای در مدارس دولتی، به عنوان جایگزین آموزش‌های نظری کلاسیک، حاصل شد (راجسکی، ۲۰۰۲). زمانی که تلاش برای توسعه در کشورهای جهان سوم آغاز شد، اصلی که در برنامه‌ریزی آموزش و پرورش بیشتر مورد توجه قرار گرفت، در نظر گرفتن ارتباط توسعه آموزش و پرورش با رشد اقتصادی و تربیت نیروی انسانی برای دنیای کسب‌وکار بود. این اصل، به سرمایه‌گذاری برای کارآموزی و آموزش افراد متخصص و تهیه تجهیزات در سطح دانشگاه و تربیت کارگران ماهر و نیمه‌ماهر در مدارس متوسطه حرفه‌ای و فنی انجامید (تقی پورظهیر، ۱۳۸۹: ۸). امروزه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در تشکیل سرمایه انسانی با تربیت نیروهای ماهر موردنیاز بازار کار در کشورهای مختلف جهان نقش مهمی ایفا می‌کند. پیشرفت‌های فناوری بعد از انقلاب صنعتی نیاز به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و نقش و اهمیت آن را برجسته‌تر کرد؛ به طوری که دیگر

نظام آموزشی (استاد- شاگردی) گذشته نمی‌توانست پاسخگوی نیازهای آموزشی جدید شود. این امر موجب شد آموزش فنی و حرفه‌ای وارد نظام مدرسه‌ای شود و مدرسه‌های حرفه‌ای تأسیس شود. آموزش‌های فنی و حرفه‌ای نیاز اصلی عصر ماست و بدون پرداختن به جنبه‌های مختلف آن، رشد و شکوفایی اقتصادی و صنعتی دور از دسترس خواهد بود. آموزش فنی و حرفه‌ای در جهان به صورت آموزش مادام‌العمر و پیوسته مطرح است؛ اگرچه همه کشورهای موفق به اجرای چنین برنامه‌ای نشده‌اند. بسیاری از آنها دنبال آن هستند و برخی کشورها مانند ژاپن آموزش مادام‌العمر را جزء برنامه‌هایشان قرار داده‌اند و برای رسیدن به هدف‌های آن تلاش گسترده‌ای را آغاز کرده‌اند. لازم به یادآوری است که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در دنیای امروز، تنها به آموزش کارگران یک کشور ختم نمی‌شود، بلکه یک ملت و حتی دارندگان مشاغل مهم کشور را در برمی‌گیرد و به نوعی ضرورت آموزش حرفه‌ای آنان را مطرح می‌سازد (صالحی عمران، ۱۳۸۳: ۸). کلایو^۱ ضمن بررسی تعاریف مختلف آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، معتقد است: «آموزش فنی و حرفه‌ای فعالیتی است که هدفش شناسایی و توسعه ظرفیت‌های انسانی به منظور زندگی کاری خلاق و رضایت‌بخش است؛ بنابراین، کسانی که از آموزش‌های فنی و حرفه‌ای برخوردار می‌شوند، می‌بایست توان درک و فهم را حاصل کنند و از نظر فردی و جمعی، بتوانند بر شرایط کاری و محیط اجتماعی تأثیر بگذارند» (صالحی به نقل از کلایو، ۱۳۸۴).

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های درونی انسان انگیزه است که کشاننده و سوق‌دهنده انسان به سوی انجام دادن فعالیت‌ها هستند و در تصمیم‌گیری‌های انسان نقش اساسی ایفا می‌کنند. انگیزش دارای فرایند و چارچوبی خاص است که نقطه شروع آن نیاز است. یعنی فرد با احساس نیاز، انگیزه لازم را برای رفع آن نیازها فراهم می‌کند (الوانی و معمار زاده، ۱۳۹۰: ۵۷).

انگیزش و انگیزه تحصیلی: انگیزش به نیروی ایجادکننده، نگه‌دارنده و هدایت‌کننده رفتار گفته می‌شود. انگیزه به صورت نیاز یا خواست ویژه‌ای که انگیزش را موجب می‌شود، تعریف شده است. انگیزه و انگیزش غالباً به صورت مترادف به کار می‌روند. با این حال، می‌توان انگیزه را دقیق‌تر از انگیزش دانست؛ به این صورت که انگیزش را عامل کلی مولد رفتار اما انگیزه را علت اختصاصی یک رفتار خاص به حساب آورد. مثلاً وقتی که می‌پرسیم چرا فلان شخص رفتار خاصی را انجام می‌دهد، به دنبال انگیزه او هستیم. اصطلاح انگیزه بیشتر در اشاره به رفتار انسان به کار می‌رود (سیف، ۱۳۹۰).

روسل^۱ (۱۹۷۶) درباره انگیزه می‌گوید: «انگیزه برای مشخص کردن قصد یا بازده دلخواه یک رفتار به کار می‌رود، پس کاربرد اصطلاح انگیزه در مورد حیوانات جایز نیست». هافمن^۲ (۲۰۰۶) انگیزه را نیرویی می‌داند که به رفتار، شدت و جهت می‌دهد و در حفظ و تداوم آن کمک می‌کند. به عقیده ولادفسکی^۳ (۲۰۰۸) شش عامل نگرش‌ها، نیازها، محرک‌های خارجی، عواطف، شایستگی و تقویت در ایجاد انگیزش برای اقدام به فعالیتی خاص مؤثر است. مازلو یکی از مهم‌ترین نظریه‌پردازان انسان‌گرا انگیزش را با توجه به نیازها توضیح داده است. نیاز به حالت ناشی از کمبود یا محرومیت در موجود زنده گفته می‌شود. اصطلاح وابسته به نیاز سائق است. سائق انرژی یا میل حاصل از نیاز است (مازلو، ۱۹۹۵). در زمینه انگیزه تحصیلی، نظریه‌های مختلفی وجود دارد ولی متداول‌ترین نظریه در این خصوص، نظریه خودمختاری دسی و رایان است. بر اساس این نظریه، انگیزه به‌ندرت در برگیرنده پدیده واحدی است. افراد نه تنها از نظر میزان انگیزش متفاوت هستند، بلکه از نظر جهت و نوع انگیزش نیز اختلاف دارند و این تعارض در نوع انگیزش به نظرها و اهداف اساسی که باعث انجام کار می‌شوند، ارتباط دارد؛ بنابراین، نظریه خودمختاری بیان می‌کند عملکرد تحصیلی فراگیران می‌تواند برانگیخته درونی، برانگیخته بیرونی و یا بی‌انگیزگی باشد. انگیزش درونی یعنی اینکه شخص علمی را به خاطر کسب رضایت، خشنودی، علاقه‌مندی و لذت درونی انجام دهد و تنها خود عمل مهم است. انگیزش بیرونی مربوط به زمانی است که فعالیت به منظور دستیابی به برخی پیامدهای مجزا از آن انجام می‌گیرد که با انگیزش درونی در تضاد است (طالبی و همکاران، ۱۳۹۱ به نقل از رایان و دسی، ۲۰۰۰).

جهانی شدن بازارها فشار فراوانی را بر اصلاحات نظام آموزش و تحصیلات حرفه‌ای در بسیاری از کشورها وارد کرده است. در واقع یکی از اهداف مهم در نظام آموزشی و تحصیلات کشورها، آماده‌سازی منابع انسانی برای یک رقابت سنگین ملی در عرصه اقتصاد جهانی روبه رشد است. جستجوی تناسب کافی یا برابری بین ساختار مهارت‌های ارائه‌شده و نیازهای موجود و فعلی بخش‌های صنعت، خدمات و کشاورزی و به‌طور کلی، بنگاه‌های اقتصادی و بازار کار یکی از سازمان‌یافته‌ترین و عمده‌ترین اهداف آموزش فنی و حرفه‌ای در بسیاری از کشورها است که مراکز فنی حرفه‌ای نمود بارزی از تلاش کشورها برای پاسخگویی به این نیاز بوده است. در این

1. Russel
2. Huffman
3. Voladofciki
4. Maslow
5. Rayan & dece

میان، توجه به علل و انگیزه‌های مختلف تأثیرگذار بر گرایش و ورود نیروی انسانی به این دوره‌ها می‌تواند زمینه را برای سیاست‌گذاری مناسب در این عرصه و دستیابی به اهداف مورد نظر فراهم سازد. در این مقاله تلاش شده است تا انگیزه‌های پشت سر انتخاب دوره‌های فنی حرفه‌ای مورد بررسی و واکاوی قرار بگیرد و نتایج به دست آمده از این تحقیق در برنامه‌ریزی‌های کلان و تصمیمات در سطوح مختلف نظام آموزشی کشور، استفاده شود. با توجه به اهمیت انگیزه‌ها در شکل‌دهی آینده فعالیت انسان‌ها، ضرورت دارد که این مسئله در خصوص دانشجویان مراکز فنی و حرفه‌ای مورد کنکاش قرار گیرد. از این رو، این تحقیق به دنبال بررسی این مسئله است که عوامل و شرایط زمینه‌ای تا چه اندازه به عنوان یک عامل انگیزشی برای تحصیل در رشته‌های فنی حرفه‌ای در ایران عمل می‌کند و این هدف کلی در تحقیق حاضر به سؤالات فرعی زیر تبدیل شده است:

- ✓ دیدگاه دانشجویان در خصوص کوتاه‌مدت بودن دوره‌های آموزش فنی حرفه‌ای به عنوان یک عامل انگیزشی چیست؟
- ✓ دیدگاه دانشجویان در خصوص امکان ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر رشته‌های فنی حرفه‌ای به عنوان یک عامل انگیزشی چیست؟
- ✓ دیدگاه دانشجویان در خصوص اشتغال‌زایی رشته‌های فنی حرفه‌ای به عنوان یک عامل انگیزشی چیست؟
- ✓ دیدگاه دانشجویان در خصوص تشویق والدین به رشته‌های فنی حرفه‌ای به عنوان یک عامل انگیزشی چیست؟
- ✓ دیدگاه دانشجویان در خصوص نگرش جامعه به رشته‌های فنی حرفه‌ای به عنوان یک عامل انگیزشی چیست؟
- ✓ دیدگاه دانشجویان در خصوص درآمدزایی رشته‌های فنی حرفه‌ای به عنوان یک عامل انگیزشی چیست؟
- ✓ دیدگاه دانشجویان در خصوص فرصت‌های شغلی رشته‌های فنی حرفه‌ای به عنوان یک عامل انگیزشی چیست؟

ادبیات و پیشینه تحقیق

از جمله تحقیقاتی که در زمینه عوامل تأثیرگذار بر انگیزه تحصیلی دانشجویان انجام شده است، می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر در کاهش انگیزه تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اردبیل» نشان داد که از مجموع ۱۱ متغیر مطالعه شده، به ترتیب پنج متغیر امید به آینده (با ضریب ۰/۹۰)، میزان عزت نفس (۰/۱۲)، کیفیت عوامل آموزشی (۰/۱۱)، وضعیت تاهل (۰/۴۰) و میزان درآمد خانواده (با ضریب ۰/۷۰) می‌توانند علل کاهش انگیزه تحصیلی دانشجویان را تبیین کنند. در حالی که شش متغیر جنسیت، میزان تحصیلات، فوت والدین، جو عاطفی خانواده، سلامت جسمی - روانی و میزان یادگیری خودتنظیمی، تأثیر معنی‌داری در انگیزه تحصیلی دانشجویان ندارند (مولوی، ۱۳۸۶).

در تحقیقی با عنوان «بررسی انگیزه تحصیل دانشجویان رشته‌های کشاورزی دانشگاه جامع علمی - کاربردی کرمان»، نتایج به دست آمده نشان داد که عواملی مانند جذابیت رشته کشاورزی، علاقه‌مندی دانشجویان به این رشته، خدمت به جامعه، نگرش به رشته کشاورزی به عنوان علم از جمله عوامل انگیزشی دانشجویان است (بخشی جهرمی، ۱۳۸۸).

در تحقیقی با عنوان «بررسی میزان انگیزه تحصیلی و عوامل مرتبط با آن در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی زابل در سال ۱۳۸۸»، نتایج به دست آمده از این تحقیق نشان می‌دهد که میانگین انگیزه تحصیلی افراد مورد مطالعه ۱۳۲/۳۲ (از مجموع حداکثر ۱۹۸ امتیاز) بود. ۱۷/۸ درصد (۷ نفر) دارای انگیزه تحصیلی ضعیف، ۶۸/۵ درصد (۲۷۴ نفر) دارای انگیزه تحصیلی در حد متوسط ۱۳/۷ درصد (۵۵ نفر) دارای انگیزه تحصیلی خوب بودند. بین انگیزه تحصیلی و هر یک از متغیرهای آینده شغلی و دانشکده محل تحصیل اختلاف معنی‌داری مشاهده شد ($p=0/05$). ولی بین انگیزه تحصیلی دانشجویان و هر یک از متغیرهای امور رفاهی، امور آموزشی و دموگرافیک (جنس، سن، وضعیت تاهل، وضعیت محل سکونت مقطع، رشته و ترم تحصیلی) اختلاف آماری معنی‌داری دیده نشد (بخشی جهرمی، ۱۳۸۹).

نتایج به دست آمده از تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر کاهش انگیزه تحصیلی دانشجویان دختر و پسر دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان مازندران» نشان داد که دانشجویان دانشگاه اسلامی استان مازندران عوامل مختلفی همچون شیوه و مهارت تدریس، عدم ضمانت شغلی و جذب کار، کمبود امکانات آموزشی دانشگاه و عدم مشارکت و فعالیت در امر یاددهی و یادگیری را منجر به کاهش انگیزه تحصیلی می‌دانند (صالحی، ۱۳۸۹).

در تحقیقی با عنوان «بررسی وضعیت انگیزه تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی گلستان» نتایج به دست آمده نشان داد که وضعیت نمره کل انگیزه تحصیلی

دانشجویان در این مطالعه نسبتاً مطلوب بود؛ با این وجود، نمرات انگیزه درونی دانشجویان در سطح مناسبی قرار نداشت که نیازمند اقدامات برنامه‌ریزی شده آموزشی است. پیشنهاد می‌شود نظام‌های آموزشی به عوامل فردی و محیطی مؤثر بر انگیزه تحصیلی توجه بیشتری معطوف دارند (روحی، ۱۳۹۱).

نتایج تحقیقی با عنوان «انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه در رابطه با عوامل محیطی» نشان داد که با اطمینان ۹۹٪ بین عوامل فردی، عوامل خانوادگی (جز پایگاه اجتماعی- اقتصادی خانواده)، عوامل آموزشی و عوامل اجتماعی با انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان رابطه معنی‌داری وجود دارد. با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان گفت که در مورد انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان تنها توجه به عوامل فردی و روان‌شناختی کافی نیست، بلکه در این زمینه باید به مجموعه‌ای از عوامل خانوادگی، اجتماعی، آموزشی و فردی توجه کرد (رشید، ۱۳۹۱).

روش تحقیق

با توجه به اینکه موضوع تحقیق حاضر در رابطه با بررسی علل و انگیزه‌های تحصیل در آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای است. بر اساس ماهیت، تحقیق توصیفی از نوع پیمایشی بوده است. به عبارت دیگر، محقق دخالتی در پاسخ‌دهنده‌ها نداشته و به توصیف واقعیت‌ها پرداخته است.

جامعه مورد بررسی در تحقیق حاضر آموزشکده فنی و حرفه‌ای (پسرانه) آیت‌الله حسن‌زاده آملی با (۲۵۰) دانشجو بود. از بین رشته‌های موجود در آموزشکده که عبارت‌اند از: ساخت و تولید قالب‌سازی، الکترونیک، مکانیک خودرو، کامپیوتر، تأسیسات و الکتروتکنیک. برای نمونه‌گیری از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تک مرحله‌ای استفاده شد. در نهایت، رشته‌های (ساخت و تولید قالب‌سازی، مکانیک خودرو و الکترونیک) برای مطالعه انتخاب شدند و سپس بر اساس جدول مورگان و فرمول کوکران ۱۴۸ نفر به عنوان نمونه اختیار شد.

برای گردآوری داده‌ها در این تحقیق از پرسشنامه بسته محقق ساخته استفاده شد و در آموزشکده واقع در شهرستان آمل به اجرا درآمد. روایی و پایایی پرسشنامه از سوی خبرگان و آزمون کرونباخ بررسی و تأیید شد و میزان پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرون باخ $\alpha = .921$ به دست آمد.

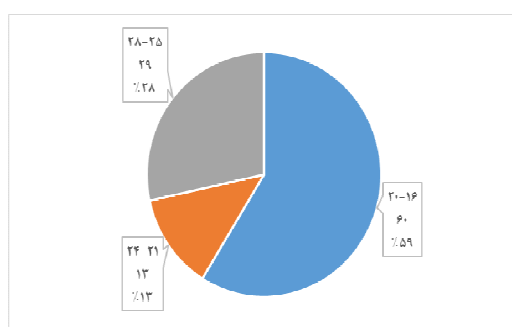
در تجزیه و تحلیل، یافته‌های تحقیق با استفاده از نرم‌افزار SPSS پردازش شده است و از آزمون (کروسکال والیس) برای آزمودن تفاوت بین دیدگاه پاسخ‌دهندگان بر اساس عوامل زمینه‌ای (شغل پدر، شغل مادر، میزان تحصیل پدر، میزان تحصیل

مادر، سن) و از آزمون (یو من ویتنی) برای آزمودن تفاوت بین دیدگاه پاسخ‌دهندگان بر اساس رشته تحصیلی‌شان استفاده شده است.

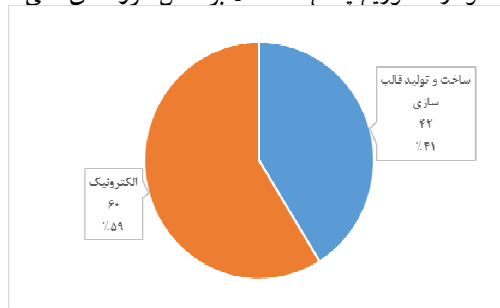
نتایج و یافته‌های تحقیق

وضعیت عوامل جمعیت‌شناختی نمونه مورد بررسی در نمودارهای ۱ تا ۳ به صورت خلاصه ارائه شده است.

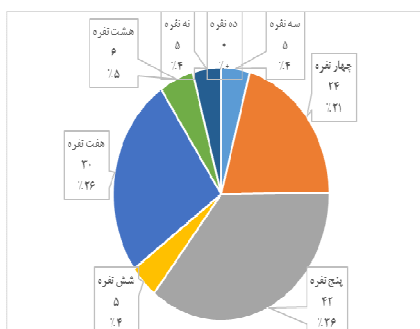
با توجه به نمودار (۱) بیشتر پاسخ‌دهندگان در گروه سنی ۲۰-۱۶ سال قرار داشته‌اند که ۵۹ درصد از کل نمونه را تشکیل می‌دهند. با توجه به نمودار (۲) نسبت پاسخ‌دهندگان از دو رشته تحصیلی ۶۰ به ۴۰ درصد بوده است و با توجه به نمودار (۳) بیش از ۶۰ درصد افراد از خانواده‌های چهار نفره و پنج نفره بوده‌اند و خانواده هفت نفره نیز تعداد قابل توجهی را تشکیل می‌دهد.

نمودار ۱. توزیع پاسخ‌دهندگان بر اساس گروه‌های سنی

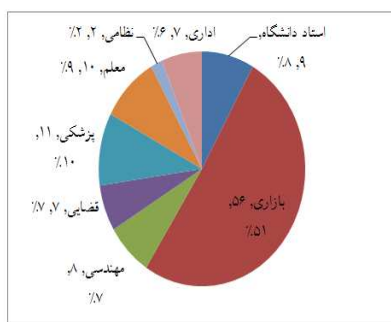

نمودار ۲. توزیع پاسخ‌دهندگان بر اساس رشته

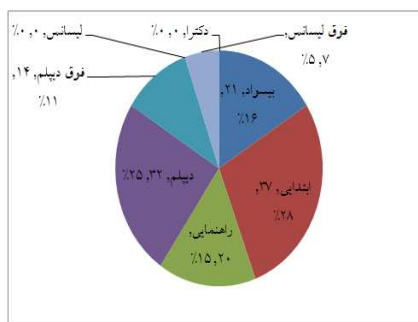

نمودار ۳. توزیع پاسخ دهندگان براساس تعداد افراد خانواده

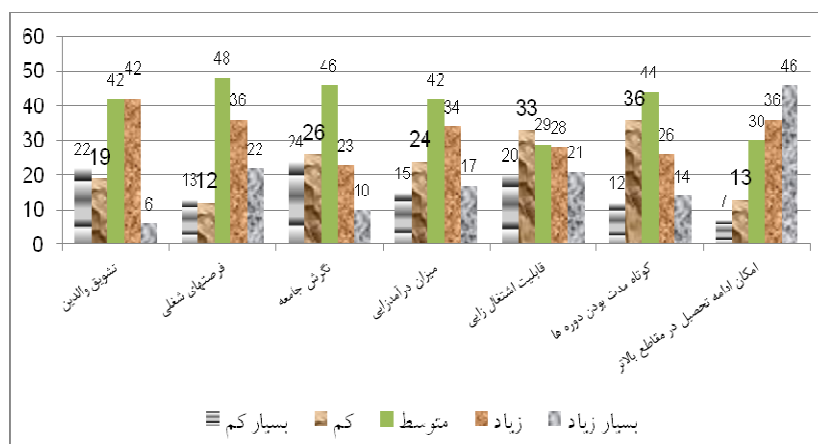
با توجه به نمودار (۴) سطح تحصیلات والدین بیش از نیمی پاسخ‌دهندگان ابتدایی و راهنمایی اعلام شده است. با توجه به نتایج ارائه شده در نمودار (۵) بیش از نیمی از پاسخ‌دهندگان شغل والدین خود را بازاری اعلام کرده‌اند و نزدیک به نیمی دیگر نیز هم به صورتی کمابیش بین مشاغل دیگر تقسیم شده است.

نمودار ۵. توزیع پاسخ دهندگان براساس شغل والدین

نمودار ۴. توزیع پاسخ دهندگان براساس سطح تحصیلات والدین

نمودار (۶) تأثیر هر کدام از عوامل هفت گانه مورد نظر به عنوان عوامل انگیزشی

سؤال اول: دیدگاه دانشجویان در خصوص کوتاه‌مدت بودن دوره‌های آموزش فنی و حرفه‌ای به عنوان یک عامل انگیزشی چیست؟
 با توجه به نتایج مذکور در نمودار (۶) میزان تأثیر کوتاه‌مدت بودن دوره‌ها به عنوان یک عامل انگیزشی رشته‌های فنی و حرفه‌ای از متوسط به پایین بوده است.

سؤال دوم: دیدگاه دانشجویان در خصوص امکان ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر رشته‌های فنی و حرفه‌ای به عنوان یک عامل انگیزشی چیست؟
 با توجه به نتایج مذکور در نمودار (۶) میزان تأثیر ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر به عنوان یک عامل انگیزشی رشته‌های فنی و حرفه‌ای از متوسط به بالا بوده است.

سؤال سوم: دیدگاه دانشجویان در خصوص اشتغال‌زایی رشته‌های فنی و حرفه‌ای به عنوان یک عامل انگیزشی چیست؟
 با توجه به نتایج مذکور، در نمودار (۶) میزان تأثیر قابلیت اشتغال‌زایی به عنوان یک عامل انگیزشی رشته‌های فنی و حرفه‌ای از متوسط به پایین بوده است.

سؤال چهارم: دیدگاه دانشجویان در خصوص تشویق والدین به رشته‌های فنی و حرفه‌ای به عنوان یک عامل انگیزشی چیست؟
 با توجه به نتایج مذکور در نمودار (۶) سطح تأثیرگذاری تشویق خانواده‌ها به عنوان یک عامل انگیزشی رشته‌های فنی و حرفه‌ای از متوسط به بالا بوده است.

سؤال پنجم: دیدگاه دانشجویان در خصوص نگرش جامعه به رشته‌های فنی و حرفه‌ای به عنوان یک عامل انگیزشی چیست؟
 با توجه به نتایج مذکور در نمودار (۶) میزان تأثیر نگرش جامعه به عنوان یک عامل انگیزشی رشته‌های فنی و حرفه‌ای از متوسط به پایین بوده است.

سؤال ششم: دیدگاه دانشجویان در خصوص درآمدزایی رشته‌های فنی و حرفه‌ای به عنوان یک عامل انگیزشی چیست؟
 با توجه به نتایج مذکور در نمودار (۶) میزان تأثیر درآمدزایی به عنوان یک عامل انگیزشی رشته‌های فنی و حرفه‌ای از متوسط به بالا بوده است.

سؤال هفتم: دیدگاه دانشجویان در خصوص فرصت‌های شغلی رشته‌های فنی و حرفه‌ای به عنوان یک عامل انگیزشی چیست؟
 با توجه به نتایج مذکور در نمودار (۶) میزان تأثیر فرصت‌های شغلی دوره‌های فنی و حرفه‌ای به عنوان یک عامل انگیزشی رشته‌های فنی و حرفه‌ای از متوسط به بالا بوده است.

جدول (۱) نتایج آزمون کروسکال والیس برای بررسی تفاوت دیدگاه پاسخ‌دهندگان در خصوص عوامل هفت‌گانه بر اساس متغیرهای زمینه‌ای پنج‌گانه (شغل پدر، شغل مادر، میزان تحصیل پدر، میزان تحصیل مادر، سن)

امکان ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر	کوتاه مدت بودن دوره‌ها	میزان درآمدزایی	اشتغال زایی	نگرش جامعه	فرصت‌های شغلی	تشویق والدین	آقاره‌ها	
۶۵/۴۸۵	۶۱/۴۶۸	۵۴/۶۶۴	۷۲/۲۸۳	۶۲/۳۱۲	۵۷/۵۶۷	۵۶/۹۹۲	مجذور کا	شغل پدر
۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	درجه آزادی	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	مقدار p	
۸/۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	مجذور کا	شغل مادر
۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	درجه آزادی	
۰/۴۴۶	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	مقدار p	
۱۱۲/۴۵۱	۱۰۲/۲۱۱	۱۱۸/۹۸۳	۱۱۶/۲۲۹	۱۰۹/۸۸۶	۱۱۴/۰۸۶	۱۱۴/۷۱۵	مجذور کا	میزان تحصیل پدر
۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	درجه آزادی	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	مقدار p	
۱۱۳/۵۶۰	۱۱۳/۲۸۰	۱۰۶/۲۶۰	۱۱۷/۵۰۵	۱۱۶/۱۰۹	۱۰۹/۱۷۵	۱۰۷/۲۷۵	مجذور کا	میزان تحصیل مادر
۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	درجه آزادی	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	مقدار p	
۶۹/۸۸۶	۶۵/۲۴۰	۶۳/۲۶۰	۷۳/۵۲۵	۶۳/۰۵۹	۶۰/۲۱۷	۶۱/۸۸۴	مجذور کا	محدوده سنی
۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	درجه آزادی	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	مقدار p	

با توجه به جدول (۱) بین دیدگاه پاسخ‌دهندگان در خصوص عوامل هفت‌گانه (تشویق والدین، فرصت‌های شغلی، نگرش جامعه، اشتغال‌زایی، درآمدزایی، کوتاه‌مدت بودن دوره‌ها و امکان ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر)، بر اساس متغیرهای زمینه‌ای (شغل پدر، شغل مادر، میزان تحصیل پدر، میزان تحصیل مادر، سن) تفاوت معنی‌داری ($p=0/000$) وجود داشته است. تنها در خصوص شغل مادر ($p=0/446$) تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد.

جدول (۲) نتایج آزمون یو من ویتنی برای بررسی تفاوت دیدگاه پاسخ‌دهندگان در خصوص عوامل هفت‌گانه براساس رشته تحصیلی دانشجویان

امکان ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر	کوتاه‌مدت بودن دوره‌ها	میزان درآمدزایی	اشتغال‌زایی	نگرش جامعه	فرصت‌های شغلی	تشویق والدین	
۸۸/۰۰۰	۹۰/۰۰۰	۵۲/۰۰۰	۱۲۱/۰۰۰	۷۲/۰۰۰	۲۶۳/۵۰۰	۲۰/۵۰۰	یو من ویتنی
۹۹۱/۰۰	۹۹۳/۰۰	۹۵۵/۰۰۰	۱/۰۲۴	۹۷۵/۰۰۰	۱/۱۶۶	۲۹۳/۵۰۰	ویلکاکسون
-۸/۲۸۸	-۸/۵۱۳	-۹/۱۵۳	-۸/۰۳۹	-۸/۶۱۸	-۷/۲۶۸	-۸/۸۴۸	Z
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰	مقدار P (دو سویه)

با توجه به جدول (۲) بین دیدگاه پاسخ‌دهندگان در خصوص عوامل هفت‌گانه (تشویق والدین، فرصت‌های شغلی، نگرش جامعه، اشتغال‌زایی، درآمدزایی، کوتاه‌مدت بودن دوره‌ها و امکان ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر)، بر اساس رشته تحصیلی‌شان تفاوت معنی‌داری ($p=0/000$) وجود داشته است.

بحث و نتیجه‌گیری

بیشتر پاسخ‌دهندگان در گروه سنی ۲۰-۱۶ سال قرار داشته‌اند که ۵۹ درصد از کل نمونه را تشکیل می‌دهد. با توجه به نمودار (۴) شغل والدین بیش از نیمی از پاسخ‌دهندگان بازاری، شغل نزدیک به نیمی دیگر نیز هم کمابیش بین مشاغل دیگر تقسیم شده است. در نمودار (۵) سطح تحصیلات والدین بیش از نیمی پاسخ‌دهندگان ابتدایی و راهنمایی اعلام شده است.

با توجه به یافته‌های پژوهش، میزان تأثیرگذاری کوتاه‌مدت بودن دوره‌ها از متوسط به پایین، میزان تأثیر ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر از متوسط به بالا و میزان تأثیر قابلیت اشتغال‌زایی به عنوان عوامل انگیزشی رشته‌های فنی و حرفه‌ای از متوسط به پایین بوده است. این واقعیت‌ها می‌تواند بیانگر این مسئله باشد که دانشجویان فنی و حرفه‌ای جامعه آماری این پژوهش، شوق و علاقه فراوان به ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر را دارند و نمی‌خواهند به گرفتن مدرک و اشتغال به شغل در سطح پایین اکتفا کنند. البته این موضوع با آنچه که هدف دوره‌های فنی و حرفه‌ای است می‌تواند تناقض داشته باشد. زیرا دوره‌های فنی و حرفه‌ای به لحاظ ماهوی با هدف ورود به بازار کار به عنوان تکنسین تعریف می‌شود. از سوی دیگر، میزان نسبتاً بالای پاسخ‌های «کم» به عامل اشتغال‌زایی نیز می‌تواند یافته‌ای چالش‌برانگیز باشد و نشانگر عدم حمایت و فراهم نبودن زمینه‌های لازم برای تحصیل کرده‌هایی که در صدد اشتغال‌زایی

بوده‌اند، هست. نتایج به‌دست آمده با توجه به متغیرهای ارائه شده در بالا با نتایج تحقیق (مولوی، ۱۳۸۶) و (رشید، ۱۳۹۱) همسو است.

همچنین، سطح تأثیرگذاری تشویق خانواده‌ها، درآمدزایی و فرصت‌های شغلی رشته‌های فنی و حرفه‌ای از متوسط به بالا و میزان تأثیر نگرش جامعه از متوسط به پایین بوده است. این نتایج هم بیانگر درک اهمیت و مهم بودن رشته‌های فنی و حرفه‌ای از طرف خانواده‌های دانشجویان و همین‌طور به خاطر درآمدزا بودن و دارا بودن فرصت‌های شغلی فراوان این رشته‌ها نسبت به سایر رشته‌ها باعث عامل انگیزه و سوق دادن دانشجویان به تحصیل در این رشته‌ها شده است. از طرف دیگر، پایین بودن نمره فرضیه پنجم (نگرش جامعه) گویای عدم توجه کافی به اهمیت رشته‌های فنی و حرفه‌ای و وجود کاستی‌ها و کم کاری در خصوص تبلیغ و اشاعه این رشته‌ها در جامعه هست. بر اساس متغیرهای زمینه‌ای و رشته تحصیلی بین دیدگاه پاسخ‌دهندگان در خصوص عوامل هفت‌گانه تفاوت معنی‌داری مشاهده شد. نتایج به‌دست آمده با توجه به متغیرهای ارائه‌شده در بالا با نتایج تحقیق (رشید، ۱۳۹۱) و (بخشی جهرمی، ۱۳۸۸) همسو است.

پیشنهادات

با توجه به یافته‌های تحقیق، توجه به موارد زیر پیشنهاد می‌شود: با توجه به ماهیت دوره‌های فنی و حرفه‌ای که قرار است نیروی کار متخصص به جامعه به‌ویژه بخش صنعت تربیت کند و پاسخ‌های ارائه شده، لازم است مسئولان سیاست‌گذاری و اجرایی دوره‌های فنی و حرفه‌ای، اهداف و رسالت‌های این دوره‌ها را در سطوح مختلف و ابزارهای مقتضی تبلیغ و تبیین کنند. در غیر این صورت ممکن است بین عامل‌های انگیزش و اهداف در نظر گرفته شده، تعارض به‌وجود بیاید که به تدریج منجر به اصطکاک‌های فکری و اجرایی در این بخش از آموزش عالی منجر شود. انتظار اشتغال‌زایی و درآمدزایی به عنوان عواملی که به میزان قابل‌توجهی به عنوان عوامل تأثیرگذار اعلام‌شده بودند، می‌تواند زنگ هشدار باشد برای طراحان و مجریان این دوره‌ها که بتوانند با زمینه‌سازی‌های مناسب و ایجاد ارتباط منطقی بین بازار کار و فارغ‌التحصیلان از یک سو و محتوای آموزشی و نیازهای بازار از سوی دیگر این انتظارات را پاسخ دهند. در غیر این صورت ممکن است به شاکله این نوع از دوره‌های آموزشی آسیب برسانند. با توجه به نتایج به‌دست آمده در این تحقیق متغیرهای (امکان تحصیل در مقاطع بالاتر، درآمدزایی، فرصت‌های شغلی و تشویق خانواده‌ها) تأثیر بیشتری در ایجاد انگیزه برای ورود به این آموزش‌شده‌ها داشته است. برای افزایش انگیزه‌های تحصیل در آموزش‌شده‌های فنی و حرفه‌ای باید موارد فوق در برنامه‌ریزی‌های آموزش‌شده‌های فنی و حرفه‌ای و همچنین در خانواده‌ها مدنظر قرارگیرد.

منابع

- بخشی جهرمی، آرمان و شهیدی زندی، کاوه (۱۳۸۸). بررسی انگیزه تحصیل دانشجویان رشته‌های کشاورزی دانشگاه جامع علمی - کاربردی کرمان. علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، ۵ (۲)، ۵۷-۷۱.
- تقی پورظهیر، علی (۱۳۸۹). مقدمات برنامه‌ریزی آموزشی، تهران: انتشارات آگاه.
- سیف، علی‌اکبر (۱۳۹۰). روانشناسی پرورشی نوین: روانشناسی یادگیری و آموزش، تهران: انتشارات دوران.
- صالحی، صادق (۱۳۸۴). تحول آموزش فنی حرفه‌ای و مکانیزم نوسازی. مجموعه مقالات دومین همایش نقش آموزش‌های فنی حرفه‌ای در تحولات اقتصادی و اجتماعی (جلد اول)، مازندران.
- صالحی عمران، ابراهیم (۱۳۸۳). بررسی عوامل مؤثر بر کارایی آموزش دیدگان فنی حرفه‌ای (مورد مطالعه: استان مازندران). پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی. ۱۲، ۱۹۵-۲۰۱.
- صالحی، محمد و دیگران (۱۳۸۹). بررسی عوامل مؤثر بر کاهش انگیزه تحصیلی دانشجویان دختر و پسر دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان مازندران. فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد شوشتر، ۹، ۸۹-۱۰۲.
- رشید، خسرو و دیگران (۱۳۹۱). انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه در رابطه با عوامل محیطی. مجله فناوری آموزش (فناوری و آموزش)، ۲، ۹۹-۱۰۸.
- رمضانی، عباسعلی و دیگران (۱۳۸۹). بررسی میزان انگیزه تحصیلی و عوامل مرتبط با آن در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی زابل. فصلنامه علمی پژوهشی رستمینه، دانشگاه علوم پزشکی زابل، ۲، ۱۲۶-۱۴۵.
- کمالی، حسین (۱۳۸۰). اقتصاد سیاسی روابط کار در ایران. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات.
- روحي، قنبر و آسایش، حمید (۱۳۹۱). بررسی وضعیت انگیزه تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی گلستان. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، ۳، ۱۵۲-۱۵۹.
- طالبی، هوشنگ؛ عابدی، احمد و صدرزاده، امید (۱۳۹۱). ساخت و اعتباریابی مقیاس سنجش انگیزه تحصیلی دانشجویان دوره کارشناسی دانشگاه اصفهان بر اساس نظریه خودمختاری. پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی، ۱۵، ۱۳۷-۱۵۳.

الوانی، مهدی و معمارزاده، غلامرضا (۱۳۹۰). رفتار سازمانی. تهران: انتشارات مروارید.

مولوی، پرویز و دیگران (۱۳۸۶). بررسی عوامل مؤثر در کاهش انگیزه تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اردبیل. مجله علمی سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران. ۱، ۵۳-۵۸.

- Huffman, K. (2006). *Living Psychology*, John Wiley & Sons.
- Maslow, A. H. (1995). *Motivation and personality* (2nd ed). New York: Harper and Row.
- Russel, I. V. (1976). *Motivation, Dubuque*, Iowa: W.M.C. Brown.
- Rojewski, Jay W. (2002). *Preparing the Workforce of Tomorrow: A Conceptual Framework for Career and Technical Education*. National Dissemination Center for Career and Technical Education, the Ohio State University, Arizona.
- voladofciki, A. (2008). The tip of the iceberg: Factors affecting learner motivation.
<http://www.portal1.teg-eaedu.ir/tabid/4111/Default.aspx>